

Jaarverslag 2021

via natura

Inhoud

Inleiding	3
Ondersteuning natuuronderwijs en groene schoolpleinen	5
Dorpsommetjes in de finale	6
Living Lab Ooijpolder – Groesbeek.....	7
Grip op biodiversiteit en natuurinclusieve landbouw.....	8
Vorbereiding biodiversiteitsplan gemeente	9
Nieuwe initiatieven	9
Communicatie	10
Samenwerking en overleg.....	11
Bestuur Via Natura	11
Samenstelling bestuur in 2021	11

Inleiding

In het jaar 2021 hield het virus Covid-19 alles en iedereen nog in de greep. Mondkapjes, besmettingen, testen, inenting, corona check app, sociaal isolement en zoveel meer onderwerpen domineerden de gesprekken in huis, op straat, in de media en de politiek. Het leek er bijna op dat er qua urgentie niets anders te bespreken viel. Soms hoorden we iets over natuur en landschap, bijvoorbeeld dat zoveel meer wandelaars en fietsers de heilzame werking van de natuur voor lichaam en geest ontdekten. Ook vielen berichten op over gezond voedsel uit eigen regio; dit kreeg de maatschappelijke wind een tijdje mee. Op de achtergrond zoemden voortdurend de grote maatschappelijke problemen: klimaat, stikstof, energie, water, wonen. Tijdens de langdurige kabinetsformatie in de tweede helft van 2021 kregen deze onderwerpen volop aandacht in de media vanuit een politiek perspectief. Het bleef tasten in het duister welke beleidskeuzes gemaakt zouden worden en hoe dit in de praktijk zou uitpakken voor de burgers en hun leefomgeving.

Het praktische werk van Via Natura werd enigszins gehinderd door de regels rond Corona. Maar we mogen niet klagen en met een beetje creativiteit en inzet ging veel werk door en – als dat niet mogelijk was – namen we de tijd om te reflecteren op ons werk in de nabije toekomst. We merkten dat de belangstelling voor landschap, natuur en voedsel toenam, dat de onzekerheid rond klimaat en energie bij veel burgers groeide in samenhang met het gevoel van urgentie. “Wat kan ik/ kunnen wij er zelf aan doen” werd geleidelijk de stemming, in combinatie met “wie gaat dat betalen?”. En “hoe kan de overheid die zelforganisatie en eigen verantwoordelijkheid van burgers stimuleren en faciliteren?”. Al deze vragen raken aan doel en werking van Via Natura.

‘Landschap is van iedereen’, dat is onze missie al jarenlang. En dat blijft zo. Mooi om te zien dat steeds meer mensen de weg weten te vinden in het fraaie en afwisselende landschap van Berg en Dal. In samenwerking met bewoners, andere organisaties en de gemeente heeft Via Natura in theorie en praktijk de aandacht gevestigd op het belangrijke samenspel van natuur, landbouw, cultuurhistorie en recreatie. Daarom zijn we erkentelijk dat we voor onze werkwijze en resultaten in 2021 de [prijs ‘Basiskwaliteit Natuur’](#), toegekend hebben gekregen door Vogelbescherming Nederland.

Figuur 1. Prijsuitreiking Basiskwaliteit Natuur aan Tiny Wigman door Prof. Mr. Pieter van Vollenhoven

In een bijzonder jaar als 2021 draaiden veel activiteiten niet op volle toeren, bijvoorbeeld op het gebied van onderwijs, cultuur, reguliere zorg, openbaar vervoer (trein, bus). In contrast daarmee heeft de natuur ongestoord haar normale jaarlijkse cyclus gevolgd en ons elk seizoen weer op een andere manier getraakteerd op rust, schoonheid en veerkracht. Dit is dan wel onze oppervlakkige waarneming en beleving van buitenaf; wie dieper duikt ziet onherroepelijk de sporen van minder vitaliteit en biodiversiteit. Kortom van natuur en landschap in stress. Wat ook opvalt is dat de velden en akkers – waar dan ook in het gebied – ook in 2021 het gebruikelijke beeld lieten zien dat er zonder het werk van boeren en tuinders niet zou zijn. De cyclus van zaaien, verzorgen en oogsten nemen we waar en we genieten ervan; we staan minder stil bij de inspanningen, zorgen en stress van die boeren en tuinders.

We hebben gemerkt dat ons profiel als netwerkorganisatie en verbinder juist ook in de Coronatijd goed heeft gewerkt. Bruggen bouwen tussen al die partijen die het goed voor hebben met de kwaliteit van natuur en landschap en daarbij oog hebben voor de verschillende belangen en invalshoeken. We hebben constructief kunnen samenwerken met scholen, groepen burgers in de verschillende dorpen, natuur- en landschapsorganisaties, land- en tuinbouworganisatie, de gemeente Berg en Dal, wetenschappers en kennisinstellingen. Samen met een flink aantal voedselinitiatieven van burgers en ondernemers in en rond Nijmegen hebben we gewerkt aan een projectvoorstel gericht voor een betere waardering van voedsel uit de eigen regio. Ook al vielen we voor de financiering helaas net buiten de provinciale boot, we hebben als Via Natura gemerkt dat andere organisaties en partijen ons weten te vinden, ook buiten de gemeente.

In ons reguliere overleg met de gemeente Berg en Dal hebben we het Jaarverslag van 2020 en de plannen voor 2021 doorgesproken. Daarbij hebben we gezamenlijk een doorkijk gemaakt naar het jaar 2022, zowel qua activiteiten, financiering als verantwoordelijkheden. Dit heeft kort voor de jaarwisseling 2021 – 2022 geresulteerd in een overeenkomst met afspraken over financiële ondersteuning, overleg en evaluatie.

Figuur 2. Haag in de gemeente Berg en Dal

We sloten 2021 af met een gevoel dat we als Via Natura verschillende mooie projecten op de rails hebben gezet, sommige (bijna) hebben beëindigd, de samenwerking met de gemeente Berg en Dal hebben vernieuwd en vooral ook bij veel burgers en andere organisaties een stevig elan bespeurden om samen de grote opgaves van deze tijd lokaal en gebiedsgericht op te pakken. Op basis van dat gevoel hebben we aan het eind van 2021 ons jaarplan voor 2022 vastgesteld. Biodiversiteit wordt het belangrijkste inhoudelijke kernthema; qua werkwijze en aanpak hebben samenwerken, verbinden en participatie van bewoners hoge prioriteit. ‘Het landschap is van iedereen’ blijft ons als missie inspireren.

Ondersteuning natuuronderwijs en groene schoolpleinen

In 2021 heeft de Covid pandemie evenals in 2020 grote impact gehad op het onderwijs. Het heeft de scholen veel energie gekost om het 'normale' lesgeven te realiseren. Het is goed te begrijpen dat buitenonderwijs bij veel scholen op een zeer laag pitje is gekomen, ook al zijn er originele projecten bedacht zoals de uitreiking van nestkastjes door de school 'Op de heuvel'. Via Natura heeft de online beschikbare thema's *insecten* en *zoogdieren* nogmaals onder de aandacht gebracht van de scholen. Delen van het project kunnen leerlingen met een klein beetje steun van leerkracht en ouders namelijk ook thuis doen. Het gaat om de projecten [insecten](#) en [zoogdieren](#) in je achtertuin en in de natuur. Een onderdeel is dat kinderen zich verdiepen in een zoogdier naar keuze; het project sluit af met het onderdeel 'hoe kan ik mijn tuin aantrekkelijker maken voor dieren?'.

Figuur 3. Het digitale onderwijsproject zoogdieren

Ook een toelichting bij de app '[ObsIdentify](#)' helpt de scholen om op een eenvoudige manier aandacht te geven aan de planten en dieren om ons heen. Voor leerkrachten die zelf niet zo thuis zijn in de kennis over planten en dieren, verlaagt het de drempel om toch met kinderen buiten aan de slag te gaan.

In 2021 heeft de provincie de subsidieregeling vergroening schoolpleinen beëindigd. In de gemeente Berg en Dal hebben in totaal zeven scholen gebruik gemaakt van deze regeling. Samen met de subsidie die de gemeente heeft verstrekt zijn nu een aantal pleinen op een mooie manier aangepast zodat niet alleen het buitenspelen gevarieerder is geworden, maar er ook meer mogelijkheden zijn om buitenlessen te verzorgen. De Carolusschool heeft de allerlaatste subsidie ontvangen! De aanleg van dit plein gaat in het jaar 2022 zijn beslag krijgen.

In Breedeweg is de school betrokken bij het project Steenbreek als onderdeel van de aanpak van de wateroverlast in Breedeweg door de gemeente en Waterschap Rivierenland. Hopelijk kan ook het schoolplein meeliften op het project en een meer natuurlijke inrichting krijgen. In voorgaande jaren waren hierover al overleggen met de toenmalige schoolleiding.

Dorpsommetjes in de finale

Het project de dorpsommetjes gaat alweer het vierde jaar in. De bekendheid van de lokale ommetjes neemt nog steeds toe en ook neemt het gebruik van de ommetjes toe. Juist als gevolg van de Covidpandemie zijn mensen meer aangewezen op hun woonomgeving. En eerlijk gezegd is dat in deze mooie gemeente geen straf. Steeds meer dorpen doen mee en er zijn nog diverse ommetjes in voorbereiding. Via Natura ondersteunt de lokale initiatiefgroepjes daarbij aan de hand van het vaste format. Het format biedt letterlijk houvast en zorgt ervoor dat de informatie beperkt blijft en daarmee aantrekkelijk voor de wandelaar. Zie onze [website](#) voor een overzicht van alle ommetjes.

In 2021 zijn er drie ommetjes gerealiseerd. Op initiatief van de actieve leden van de dorpsagenda in **Leuth** heeft ook Leuth een [ommetje](#) ontwikkeld. Met steun van de gebiedskenner Jan van Eck is het ommetje gerealiseerd. Het had nogal wat voeten in aarde vanwege ontbrekende oversteekplaatsen over enkele watergangen, maar door de inzet van de gemeente zijn de drempels in het buitengebied geslecht. De geplande opening van het Leuths ommetje in het najaar moest helaas vanwege Corona verplaatst worden naar het volgende jaar.

Een werkgroepje in **Ubbergen** heeft twee ([hoog](#) en [laag](#)) aantrekkelijke routes samengesteld. De titels van de ommetjes spreken voor zich: Ubbergen Hoog en Ubbergen Laag. Bij het ene ommetje ligt het accent op de beboste stuwwal en de monumentale Rijksstraatweg. Het andere ommetje verbindt de natuur en cultuur in het brongebied en in de polder met elkaar. Pas in 2022 zal het ommetje geopend worden.

Het [ommetje Millingen XL](#) kan eigenlijk geen ommetje heten. Het is een flinke ronde van 14 kilometer waaraan dus bewust de titel XL is gegeven. De route verbindt ommeland van Millingen met het dorp en dat is nu eenmaal een flink uitgestrekt gebied. De initiatiefnemers zorgen zelf voor de nodige publiciteit voor de route en de verbinding met het eerste dorpsommetje in Millingen.

Er zijn nog enkele ommetjes in voorbereiding namelijk: Ooij, Beek en Breedeweg. De verwachting is dat het project in het najaar van 2022 afgesloten kan worden met een presentatie van alle ommetjes op een aantrekkelijke manier.

Figuur 4. Een greep uit het aanbod van de dorpsommetjes

De website wandeleninbergendal.nl geeft een overzicht van de vele routes en ommetjes die het gebied rijk is.

Living Lab Ooijpolder – Groesbeek

Langjarig onderzoek in het kader van herstel deltaplan biodiversiteit (agrarisch cultuurlandschap)

In 2021 heeft Via Natura zich enorm ingezet om het project ‘grip op biodiversiteit’ met een aangepaste planning en werkwijze inhoud te geven. Het project betreft een POP3-subsidieprogramma en was reeds in 2018 opgesteld. Na de toekenning in 2019 is een experiment in samenwerking met de Radboud Universiteit gestart om te onderzoeken op welke manier insectenonderzoek op boerenland vormgegeven kan worden. Het antwoord op de vraag van betrokken ondernemers: “hoe gaat het eigenlijk met de biodiversiteit op mijn bedrijf” is niet zo eenvoudig te geven. Met biodiversiteit bedoelen we het hele samenhangende systeem van planten en dieren. Op lokaal niveau, en zeker op agrarische percelen, is daar nog niet zoveel onderzoek naar gedaan. Toch willen we graag weten welke invloed de biodiversiteit in de vele aangelegde en beheerde landschapselementen heeft op de biodiversiteit op de agrarische percelen. Ondanks de inzet van de zogenaamde insectencamera die via kunstmatige intelligentie meet welke insecten voorkomen, vraagt het onderzoek veel tijd en zou ook over een langere periode moeten worden uitgesmeerd.

Figuur 5. Opzetten van insectenval door RU-onderzoekers op boerenland

Gelukkig is het samen met onderzoekers van de universiteit gelukt om een vierjarig onderzoeksprogramma naar ons werkgebied te krijgen. Het programma maakt deel uit van het [deltaprogramma](#) herstel voor biodiversiteit. Het zogenaamde [living labonderzoek](#) Ooijpolder – Groesbeek bestrijkt een periode van 5 jaar. Het betreft een uniek integraal onderzoek dat vanuit de volgende vier disciplines wordt uitgevoerd:

- ecologie
- bodemchemie en -biologie
- economie, bestuur en beleid
- sociale samenhang en netwerkvorming

Via Natura werkt met de onderzoekers samen, met name om de binding met de bewoners en ondernemers in het gebied te versterken.

Grip op biodiversiteit en natuurinclusieve landbouw

Samen met de onderzoekers van het living lab hebben we het project 'grip op biodiversiteit' weer nieuw leven ingeblazen. In dit project stond de kennisuitwisseling tussen boeren onderling, jonge onderzoekers en ervaren specialisten van het Louis Bolk Instituut centraal. We hebben na een informatieve startbijeenkomst twee groepen geformeerd: een groep met belangstellende veehouders en een groep met belangstellende vollegrondstellers.

Figuur 6. Veldbijeenkomst met agrariërs: Nick van Eekeren (Louis Bolk) onderzoekt de bodem onder grasland met klaver

Per groep hebben we rondom enkele centrale thema's een drietal veldbijeenkomsten georganiseerd op weg naar natuurinclusieve landbouw. De thema's waren o.a.: bodem en bodemleven, productief kruidenrijkgrasland, ziekteverendheid en bestuiving van gewassen en inzet van landschapselementen voor de bedrijfsvoering. Tijdens de bijeenkomsten zijn de werkwijzen en de voorlopige resultaten van respectievelijk het insectenonderzoek en het bodemonderzoek veelvuldig met de deelnemers besproken.

Om de deelnemers en belangstellenden van buiten te kunnen informeren is er een blog biodiversiteit ontwikkeld, deze is in te zien via de [site](#) van Via Natura. Een blog is meer van deze tijd en eenvoudiger aan te maken en bij te houden dan een website. De blogs geven een mooie inkijk en laten zien wat de bijeenkomsten hebben opgeleverd aan inzichten en uitwisseling. Op deze manier hebben ook onze partners in het gebied kunnen lezen over het project.

Vorbereiding biodiversiteitsplan gemeente

In 2021 zijn de voorbereidingen gestart voor het op te stellen biodiversiteitsplan door de gemeente Berg en Dal. De zogenaamde regiegroep Biodiversiteit, met vertegenwoordigers van een deel van de organisaties die verenigd zijn in het partneroverleg natuur en landschap, denkt mee en geeft de gemeente advies over de aanpak. Via Natura is gevraagd de participatie rondom het op te stellen biodiversiteitsplan vorm te geven. De concretisering van het participatieproces gaat in 2022 gebeuren; eerst gaat een door de gemeente geselecteerd bureau aan de slag met het opstellen van een biodiversiteitsplan.

Naast dit biodiversiteitsplan, wil de gemeente ook mee gaan doen met een pilot basiskwaliteit natuur. Dat is een mooie manier om meer grip te krijgen op de 'gewone' natuur in Nederland.

Figuur 7. Bijenorchis is de ecologische verbindingzone in de Ooijpolder

Nieuwe initiatieven

Naast de nauwe samenwerking met de bestaande landbouw in het gebied informeren we nieuwkomers in het gebied over de ontwikkelingen in het gebied rondom natuur, landschap en natuurinclusieve landbouw en helpen hen op weg om goed landschapsplannen te maken. Zo zijn er contacten met initiatieven rondom de 'Kop van Malden', een lokaal particulier initiatief in Leuth en de organisatie Land van Ons, die een boerderij in ons werkgebied gaat starten. Dergelijke bijzondere initiatieven helpen mee om meer aandacht te genereren voor de natuurinclusieve landbouw. Via Natura vindt het van belang dat dergelijke initiatieven kennis krijgen van de streek, weten wat vanuit de gemeenschappelijke landschapsvisie (LOP) gewenst is en van waaruit die ideeën zijn ontstaan. Zo waarborg je dat nieuw en oud bij elkaar gaan aansluiten en elkaar versterken.

Communicatie

Prijs Vogelbescherming Nederland

In april 2021 heeft de Vogelbescherming Nederland de onderstaande prijs toegekend. De tekst uit het juryrapport is hieronder letterlijk overgenomen:

Tijdens het symposium ['Basiskwaliteit Natuur, voorwaarde voor herstel'](#), dat op 21 april 2021 in Cuijk is gehouden, zijn de winnaars bekend gemaakt van de prijsvraag 'Basiskwaliteit Natuur realiseren'. Drie projecten zijn door Prof. Mr. Pieter van Vollenhoven in het zonnetje gezet. Voor elk project is een bedrag van 5000 euro beschikbaar gesteld, om te besteden aan de uitvoering ervan.

Basiskwaliteit Natuur is het minimale kwaliteitsniveau van het landschap waarbij kenmerkende algemene soorten in gezonde aantallen aanwezig zijn. Welke soorten dat zijn verschilt natuurlijk per landschap. De kwaliteit wordt bepaald door de milieuomstandigheden, de inrichting van het landschap en het beheer. Maar hoe bereik je de noodzakelijke Basiskwaliteit Natuur?

Prijswinnaar domein Landelijk gebied: Ooijpolder (Gelderland)

De Ooijpolder is mede door het noeste werk van Tiny Wigman een nationaal voorbeeldgebied voor natuurvriendelijke landschapsontwikkeling, terwijl de boeren er nog altijd een boterham kunnen verdienen. Tiny Wigman en Henk-Jan Kooij zijn beiden betrokken bij Via Natura, een onafhankelijke stichting in de gemeente Berg en Dal, die zich inzet voor landschapsontwikkeling in de Ooijpolder. Het resultaat wordt steeds zichtbaarder. Kooij: "Wat wij hier hebben gedaan, is het herstellen van structuren in het boerencultuurlandschap."

Sinds 2011 worden in de Ooijpolder planten en dieren gemonitord. Daarnaast worden al meer dan dertig jaar broedvogels geteld. De soortenrijkdom van planten en veel ongewervelde dieren is in het gebied sterk toegenomen, maar uitsluitend in de groene stroken, niet in de landbouwpercelen zelf.

Van de 500 ha van de polder is inmiddels 25 ha omgevormd tot natuurstroken, die het voor insecten, vogels en zoogdieren mogelijk maken om van het ene naar het ander gebied te trekken. Zo is een natuurlijk netwerk ontstaan dat de Nijmeegse stuwwal en de uiterwaarden van de Waal met elkaar verbindt. Bedreigde soorten als de kamsalamander, de gouden sprinkhaan en de moerassprinkhaan hebben de weg naar de Ooijpolder gevonden. Steeds meer natuurzoekers uit de stad ook.

Voor Tiny Wigman is het succes van de landschapsverbetering in de Ooijpolder voor een groot deel toe te schrijven aan het werken aan een vertrouwensband met de professionele gebruikers van het landschap, de agrariërs. "Als je de boeren meekrijgt, dan kun je geweldige stappen maken", zegt ze. "Boeren hebben respect voor de natuur en hebben net zo goed zorgen over het milieu. Je moet samen problemen oplossen. Wij hebben lange contracten met boeren, perioden van 30 jaar. Doel van destijds: de Ooijpolder met een groenblauwe dooradering in het agrarische gebied inrichten. Dát was de visie, daar hebben we altijd aan vastgehouden. Een fijnmazig natuurnetwerk om de structuren in het landschap te herstellen".

Blog biodiversiteit en nieuwsbrief

Vanuit het project 'Grip op biodiversiteit' is het [blog](#) ontwikkelt om de resultaten en ontwikkelingen in dat project te presenteren en om tevens te laten zien wat er in het kader van het living lab gebeurt. Zo heeft Via Natura een zomerborrel georganiseerd voor de betrokken medewerkers van de universiteit om nader persoonlijk kennis te maken. Een belangrijke voorwaarde voor de jarenlange samenwerking die is aangegaan (2021 – 2025).

Dorpsommetjes

In diverse lokale medio heeft Via Natura in samenwerking met de gemeente Berg en Dal bijgedragen aan artikelen voor bladen als Te Voet, De Rozet, lokale radio of andere Topic etc.

Samenwerking en overleg

Als gevolg van Corona vonden de meeste overleggen met andere organisaties zoals partneroverleg, netwerkbijeenkomsten en afstemming over specifieke thema's digitaal plaats. Voor praktische uitwerkingen bleek dat geen groot probleem te zijn. Voor meer inhoudelijke en brainstormachtige bijeenkomsten misten we het fysiek bij elkaar komen. Het bijeffect was dat sommige contacten een beetje zijn verwaterd, wat nog versterkt werd door personeelwisselingen.

Bestuur Via Natura

Het bestuur heeft 4 maal vergaderd, voornamelijk digitaal. Daarnaast zijn er tal van (digitale en live)-gesprekken geweest tussen een of meer bestuurders en Tiny Wigman, onze coördinator en uitvoerders van projecten.

2021 was een jaar van bestuurswisselingen. Mw. Joyce Bouwsma nam afscheid vanwege verandering van baan, elders buiten het gebied. Eind 2021 liep het gesprek met een collega van haar over de invulling van de vacature. In maart 2022 trad Teun Timmermans aan als nieuw bestuurslid. Voor penningmeester Paul Hoogveld liep de statutaire termijn van 8 jaar af en dat betekende op zoek naar een opvolger. Die hebben we gevonden in Michel Hengst. Hij heeft het stokje van Paul begin 2022 overgenomen. Tot die tijd stond Paul paraat en daar is Via Natura hem zeer erkentelijk voor. Uiteindelijk is het bestuur vanaf 2022 weer op volle sterkte

Samenstelling bestuur in 2021

Ton Duffhues (voorzitter)
Joyce Bouwsma (secretaris) (tot medio 2021)
Paul Hoogveld (penningmeester) (tot eind 2021)
Natasja Giesberts
Henk-Jan Kooij

Coördinator en projectmanager:
Tiny Wigman tel: 06-156 99 350.

© 2022 Stichting Via Natura

<https://www.vianatura.nl>

